

سخن سردبیر

یکی از مؤثرترین شیوه‌های انتقال مبانی و ارزش‌های هنجاری به مخاطبان، تشریح آن‌ها در بستر حوادث و رخدادهای خارجی و عینی است. قرآن کریم نیز از همین روش برای انتقال آموزه‌های خود به مخاطبان اولیه بهره برده است. از جمله علوم ضروری برای مفسران قرآن، آگاهی از تاریخ مرتبط با رخدادهایی است که بخشی از آیات ناظر به آن‌ها نازل شده‌اند. این دانش تاریخی می‌تواند زمینه‌ای برای برقراری رابطه‌ای دوسویه با قرآن فراهم سازد؛ به گونه‌ای که تاریخ، بخش‌های پنهان قرآن را آشکار کند و قرآن نیز در مسائل تاریخی داوری نماید.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که مأمور تأسیس جامعه اسلامی در مدینه بودند، با حوادث متعددی مواجه شدند. برخی از این رخدادها فرصتی فراهم آورد تا خدای سبحان به هدایت جاودانه انسان‌ها بپردازد. حوادثی چون جنگ‌های بدر، احد، احزاب (خندق) و سپس نبردهایی با یهودیان پیمان‌شکن و توطئه‌گر علیه اسلام، بخشی از تاریخ صدر اسلام را تشکیل می‌دهند که زمینه نزول آیاتی در تبیین علل انحراف و عناد مشرکان و یهودیان مدینه با اسلام را فراهم ساخت و ارزش‌ها و آداب جهاد اسلامی در آن‌ها توضیح داده شد. همچنین از روایات و رفتار مسلمانان در این وقایع، ارزیابی و آسیب‌شناسی صورت گرفت.

در پی تنش‌های میان مشرکان مکه و مسلمانان، و صلح حدیبیه که پایدار نماند و نهایتاً در سال هشتم هجری به فتح مکه -شهر امن خدا- انجامید، آیاتی نازل شد که در آن‌ها به گونه‌شناسی جمعیت مسلمان پرداخته شده و درباره هر گروه، داوری الهی بیان گردید. در همین شرایط، ماجرای تلخ افک که جامعه اسلامی را آزرده و پیامبر را اندوهگین ساخت، فرصتی فراهم کرد تا مسلمانان به سبب بی‌احتیاطی در نقل اخبار مورد سرزنش قرار گیرند و از تکرار چنین رفتاری پرهیز داده شوند. در نهایت، قرآن کریم مکه، مدینه و اطراف آن‌ها را به پایگاه توحید تبدیل کرد و سیاهی شرک رسمی و شناخته‌شده را از این سرزمین پاک ساخت. ماجرای براءت از مشرکان و رخداد تاریخی آن، نقش مهمی در شناخت آیات مرتبط با این موضوع دارد. همچنین دو واقعه تاریخی فدک و غدیر که با مکتب اهل بیت و عترت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله پیوند دارند، دارای ریشه‌های قرآنی‌اند و اشراف بر تاریخ آن‌ها در فهم صحیح آیات مربوطه تأثیرگذار است.

در این شماره، مداخل مرتبط با این موضوعات تاریخی از دانشنامه در حال تدوین قرآن، در پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی تقدیم می‌شود. ضمن سپاس از نگارندگان این مداخل و مسئولان محترم، امید است این جلد از مجله بتواند نسبت میان فهم صحیح وقایع تاریخی و تفسیر قرآن را برقرار سازد و محققان را در تولید علوم انسانی قرآن‌بنیان یاری رساند. «بمّنه و کرمه».

عبدالکریم بهجت‌پور